

ОЛОН УЛСЫН ЭРҮҮГИЙН ЭРХ ЗҮЙН ОНОЛЫН АСУУДАЛ

THEORETICAL ASPECTS OF INTERNATIONAL CRIMINAL LAW

Б.Досжан

Отгонтэнгэр их сургуулийн Хууль зүйн сургуулийн багш, Бүгд Найрамдах Турк Улсын Кожаяли их сургуулийн докторант

Dosjan B.

Lecturer, School of law, Otgontenger University, Post-graduate student of Kocaeli University of the Republic of Turkey

Хураангуй: Хүн төрөлхтний сэтгэлийг түгшээсэн аюул, заналхийлэл учруулахуйц олон улсын гэмт хэргийг тодорхойлсон, ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээний ойлголт бүрэн гүйцэт хэлбэржин тогтсон үйл явцыг тодорхойлж, улмаар олон улсын эрх зүйн тогтолцоон дахь эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээний эзлэх байр суурь, бусад олон улсын салбар эрх зүйн уялдаа холбоо, харилцан хамаарлын талаарх зарим үзэл санааг дэвшүүлэн судлахыг зорилоо.

Abstract: the IUCN aims to define a fully formed process that defines international crimes that pose a disturbing threat to humanity, and thus to explore the position of criminal legal standards in the international legal system and some ideas about the relevance and interdependence of other international legal disciplines.

Түлхүүр үгс: Олон улсын гэмт хэрэг, ОУЭЭЗ, эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээ.

Keywords: International crime, international criminal law, criminal law norms.

Удиртгал

Олон Улсын эрүүгийн гэмт хэрэгт Олон Улсын эрүүгийн эрх зүй (Цаашид – ОУЭЭЗ гэх)-ээр олон улсын шинжтэй гэмт хэрэгт хил дамнасан буюу Монгол Улсын нутаг дэвсгэрийн гадна үйлчлэх эрүүгийн эрх зүйгээр хариуцлага хүлээлгэх асуудал зэрэг нь ялгаатай боловч ижил байдлаар ОУЭЭЗ-н судлагдахуун болдог.

Улс орон бүр өөрийн нутаг дэвсгэрт тухайн газар зүйн онцлог ард иргэдийн ёс, зан заншилд нийцэхүйц нийтийн хэв журмыг тогтоох нийгмийг гэмт хэрэг, гэмт халдлагаас хамгаалах эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээг тогтоодог бол үүний нэгэн адил олон улсын хүрээнд олон улсын байгууллага болон хэд хэдэн улсын хооронд байгуулагдсан гэрээгээр нийт хүн төрөлхтнийг олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг халдлагаас хамгаалах ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээг тогтоодог.

Дотоодын эрх зүйн тогтолцоонд тухайн нийгмийн гишүүдийн эрх ашгийг хамгаалах нь эрүүгийн эрх зүйн онолын болон практикийн ач холбогдолтой бол олон улсын түвшинд тодорхой төрлийн эрх ашгийг хамгаалах нь ОУЭЭЗ-н ач холбогдол бүхий ойлголт юм. Олон улсын түвшинд олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээгээр хамгаалагдах эрх ашиг зөрчигдсөн тохиолдолд аливаа улс гүрний зүгээс эрх ашгаа хамгаалахаар авч болохуйц эцсийн арга хэмжээ (ultima ratio) нь ОУЭЭЗ-н зохицуулалт учир энэхүү ойлголт нь сүүлийн жилүүдэд олон улсын хүрээнд чухал судлагдахуун болж байна.

Олон улсын, дэлхийн нийт хүн амд аюул учруулж болзошгүй зарим үйлдлийг өргөн хүрээнд олон улсын гэмт хэрэг гэх байдлаар тодорхойлох боломжтой. ОУЭЭЗ нь олон улсын хүрээнд нийт хүн амын эрх ашиг, дэлхий нийтийн энх тайван, аюулгүй байдал, сайн сайхныг хамгаалах хэм хэмжээний нийлбэр цогц юм. Тус өгүүлээр олон улсын эрүүгийн гэмт хэргийн тухай ойлголт, ОУЭЭЗ нь олон улсын эрх зүйн зарим хэм хэмжээтэй хэрхэн холбогдож байгааг тодорхойлохыг зорилоо.

Үндсэн хэсэг

ОУЭЭЗ хэмээх нэр томъёо, ойлголтыг дотоодын болон олон улсын эрх зүйн тогтолцоонд дараах 3 хэлбэрээр тайлбарладаг.

1. Гадаад нөхцөл байдал агуулсан үйлдэл, эс үйлдэхүйд дотоодын эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээг хэрэглэх. Энэ нь “Эрүүгийн хууль үйлчлэх хэмжээ хязгаар буюу нутаг дэвсгэрийн зарчим”-д нийцэх бөгөөд гол төлөв Ром-Германы эрх зүйн бүлийн орнуудад тухайн улсын нутаг дэвсгэрт олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг үйлдэгдсэн тохиолдолд анхдагч байдлаар дотоодын эрх зүйн хэм хэмжээг хэрэглэх шаардлагатай гэх агуулгаар илэрхийлэгддэг¹²⁹.

2. Олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг, олон улсын эрүүгийн гэмт хэрэг эсхүл хилийн чанадад үйлдэгдэх гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх уг гэмт хэрэг үйлдэгдсэн тохиолдолд хянан шийдвэрлэх ажиллагааг эрх зүйн харилцан туслалцаа үзүүлэх гэрээ үүн дотор шүүхийн даалгавар гүйцэтгэх хэм хэмжээгээр зохицуулах тухай асуудал ордог. Олон улсын эрүүгийн гэмт хэрэгтэй тэмцэх нь олон улсын хамтын ажиллагааны үр дүнд бий болсон олон улсын гэрээ хэлцэл зэргээр харьцангуй тогтвортой зохицуулагддаг¹³⁰.

3. Энэхүү хэлбэр нь төрлөөр устгах, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, дайны гэмт хэрэг зэрэг шууд хэлбэрээр олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээг хэрэглэх шаардлага бүхий зохицуулалттай мөн олон улсын шүүхээр хянан шийдвэрлэх гэмт хэрэгтэй холбоотой ойлголт юм¹³¹. Олон Улсын Эрүүгийн эрх зүй нь энэхүү гуравдах ойлголтоор ихэвчлэн тайлбарлагддаг¹³².

Улс орнуудад эрүүгийн хууль тогтоомж гэх байдлаар тодорхойлогддог тэрхүү эрх зүйн хэм хэмжээ нь ихэнхдээ үндэсний болон хүн төрөлхтний эрх ашиг сонирхлыг гэмт халдлагаас сэргийлэх зорилготой байдаг учир эрдэмтэд зарим тохиолдолд ОУЭЭЗ-г дотоодын эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээний нэг хэсэг мөн гэж адилтган үзэх явдал бий.

Франц, Итали, Герман, Испани, Турк, Монгол Улс эхний дээр дурдсан хоёр дахь хэлбэрийг дотоодын эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээний нэг төрөл хэмээн үздэг. Иймд гуравдахь хэлбэрийг ОУЭЭЗ-г тодорхойлох албан ёсны хэлбэр гэж үзэх боломжтой¹³³. Гурав дахь хэлбэр олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээний гэмт хэрэг түүнтэй холбогдох асуудлыг авч үздэг бол эхний хоёр хэлбэр дотоодын эрүүгийн эрх зүйн хэм хэмжээгээр олон улсын шинж чанартай гэмт хэрэг түүнтэй холбогдох асуудлыг судлах байдлаар тодорхойлогдож болно.

Хэд хэдэн улсын нутаг дэвсгэр дамнан үйлдэгдэх гэмт хэрэг, үйлдэлд ОУЭЭЗ-ээр хариуцлага хүлээлгэх явдал нь аливаа улс орнуудын бүрэн эрхт байдал эрүүгийн хууль үйлчлэх хэмжээ хязгаар, нутаг дэвсгэрийн зарчимтай зөрчилдөх асуудал урган гарч байдаг. Иймд энэхүү асуудлыг шийдвэрлэх үүднээс олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээ болон баримтлах тодорхой төрлийн зарчмуудыг олон улсын гэрээ хэлцлүүдээр тодотгон зохицуулж өгсөн. Уг зохицуулалт Европын холбоо түүний бүтэц дэх байгууллагууд, бүс нутгийн шинжтэй үйл ажиллагаа явуулах олон улсын байгууллагуудын үйл ажиллагаа болон Эрүүгийн шүүхийн олон улсын хүчин төгөлдөр байдлын тухай Европын конвенц зэрэг хэм хэмжээгээр илрэн гарна¹³⁴. ОУЭЭЗ-н хөгжил нь эрх зүйн салбарын чухал ухагдахуун¹³⁵ болохыг олон улсын болон бүс нутгийн шинжтэй байгууллагуудын үйл ажиллагаанаас харж болох бөгөөд энэхүү эрх

¹²⁹ Satzger, 2022, p.34.

¹³⁰ Мөн тэнд, p.36.

¹³¹ Tezcan, Erdem & Önok, 2009, p.31.

¹³² Гол төлөв Англо-Саксоны эрх зүйн бүлийн орнуудад ОУЭЭЗ гэх нэр томъёо (International Criminal Law)-ыг дээрх байдлаар тодорхойлдог.

¹³³ Feridun, 1988, p.5.

ОУЭЭЗ-г томъёолсон ойлголтыг хэд хэдэн ОУЭЭЗ судлаачид ном бүтээлүүддээ мөн дээрх байдлаар тодорхойлсон байдаг.

¹³⁴ Европын холбооны үйл ажиллагааны хүрээнд бэлтгэгдэн хүчин төгөлдөр болсон European Convention on the International Validity of Criminal Judgements, 2022.

¹³⁵ Профессор Хенри Доннедию Де Вабрес (Prof. Henri Donnedieu De Vabres) 1922 онд гаргасан “ОУЭЭЗ-н ерөнхий ойлголт” хэмээх бүтээлдээ “магадгүй хэзээ нэгэн цагт дэлхий дээр гэмт үйлдэлд хариуцлага хүлээлгэх хариуцлагын ойлголт нэг мөр хэрэгжиж эхлэх үед ОУЭЭЗ-н салбар судлагдахуунд хандах судлаачдын хандлага өөрчлөгдөх юм” гэх байдлаар тусгасан.

зүйн ойлголт нь дотоодын эрх зүйн нэг хэсэг гэх ойлголтоос илүү өргөн агуулгатай байна.

ОУЭЭЗ нь олон улсын эрх зүйн бусад салбартай холбогдох нөхцөл нь олон улсын бусад салбар эрх зүйн хэм хэмжээг ноцтой зөрчих тохиолдолд ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээгээр эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх байдлаар илрэн гарна. Иймд ОУЭЭЗ гэх нэр томъёотой уялдаа холбоо бүхий хүмүүнлэгийн эрх зүй болон хүний эрхийн талаарх олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээнүүдийг зөрчсөн ямар үйлдлийг олон улсын эрүүгийн гэмт хэрэг гэж тооцох эсэхийг тодорхойлох нь эрх зүйн ач холбогдолтой.

Хүмүүнлэгийн (humanitarian law)¹³⁶ эрх зүй нь дайны үеэр дайнд оролцохоос татгалзаж буй этгээдүүдийг хамгаалах, дайн бүхий нөхцөл байдлыг хууль ёсны дагуу үргэлжлүүлэх эрх зүйн хэм хэмжээний нийлбэр цогц юм. Нөгөө талаас хүмүүнлэгийн эрх зүй нь “дайн болон зэвсэгт мөргөлдөөний үр нөлөөг тодорхой түвшинд хязгаарлах зорилготойгоор хүмүүст олгогдох наад захын эрх болон тусламж үзүүлэх хэм хэмжээг өөрт агуулж” буй салбар эрх зүй¹³⁷, “олон улсын болон олон улсын бус зэвсэгт мөргөлдөөнөөс үүдэх хүний эрхийн асуудлыг шийдвэрлэх гэрээ, дүрэм, журмын нийлбэр цогц”¹³⁸ гэж тус тус тодорхойлжээ.

Хүмүүнлэгийн эрх зүйн зохицуулалтын хэрэгжих гол шалтгаан нөхцөл нь тодорхой төрлийн зэвсэгт мөргөлдөөн (armed conflict) үүссэнээс үүдэлтэй¹³⁹. Хүмүүнлэгийн эрх зүйн зохицуулалтын зорилго нь дайн болон зэвсэгт мөргөлдөөний үед хэрэглэгдэх зэвсэг хэрэгсэл болон дайны хөнөөлт байдлын энгийн ард иргэдэд нөлөөлөх үр дагаврыг багасгах, энэ нь нэг талаас улсууд нөгөө талаас зэвсэгт мөргөлдөөнд оролцсон хувь хүмүүсийн зан үйлд шууд нөлөөлөхүйц хэм хэмжээ болохыг тодорхойлох юм.

Хүмүүнлэгийн эрх зүйн гол эх сурвалжууд нь зэвсэгт мөргөлдөөний үед соёлын үнэт зүйлсийг хамгаалах тухай 1954 оны Гагийн конвенц, Дайны талбарт байгаа зэвсэгт хүчний шархтан болон өвчтөний нөхцөл байдлыг сайжруулах тухай 1949 оны Женевийн (i) конвенц, 1977 оны нэмэлт протоколууд зэрэг болно. Хүмүүнлэгийн эрх зүй болон ОУЭЭЗ нь зорилго болон үйлчлэх хэмжээ хязгаараараа ялгаатай мэт боловч хүмүүнлэгийн эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчих тохиолдол нь дайны гэмт хэрэг үйлдэгдэх анхдагч нөхцөл гэх байдлаар томъёологддог учир ОУЭЭЗ-н судлагдахуун болж байдаг¹⁴⁰.

ОУЭЭЗ-тэй уялдаа холбоо бүхий өөр нэгэн олон улсын эрх зүйн ойлголт бол олон улсын хүний эрхийн тухай гэрээ, конвенцууд юм. Энэхүү гэрээ, конвенцууд дайны бус энхийн цагт хүний эрх чөлөөг хангах хамгаалах чиглэлээр хэрэгжих хэм хэмжээний нийлбэр цогц бөгөөд хүний эрхийг хангах, хамгаалах чиг үүрэгтэй олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээ нь дайн байлдааны явцад хэрэгжих боломжгүй боловч зэвсэгт мөргөлдөөнөөс бусад үед хүний эрхтэй холбогдон хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааг бүхэлд нь зохицуулна.

Дээрх ойлголт хүний эрхийг хангах хамгаалах чиг үүрэг бүхий олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээ бөгөөд дайны үйл явцыг бүхэлд нь зохицуулдаггүй, зэвсэгт мөргөлдөөн дайны ажиллагаанаас бусад үед хэрэгжих зохицуулалт хэмээн тодорхойлж дайны үед хүмүүнлэгийн эрх зүй нь “Lex specials” буюу хэрэглэгдэх голлох эх сурвалж болж тус харилцааг зохицуулах юм¹⁴¹.

¹³⁶ Олон улсын хүрээнд (“law of war”), дайны эрх зүй, зэвсэгт мөргөлдөөний эрх зүй (“law of armed conflict”), хүмүүнлэгийн эрх зүй (“humanitarian law”) зэрэг нэр томъёонууд ижил байдлаар хэрэглэгддэг гэж зарим судлаачид тэмдэглэх боловч эсрэг үзэл баримтлал бүхий судлаачдын зүгээс дайны эрх зүй нь зэвсэгт мөргөлдөөний эрх зүйгээс өргөн утга агууллагатай, ямар нөхцөл байдалд дайныг хууль ёсоор явагдсан эсэхийг агуулж буй харилцаа гэж үздэг.

¹³⁷ Ayşe Nur, 2006, p.1.

¹³⁸ Yamaner, Melike, 2007, p.379.

¹³⁹ Мөн тэнд, p.380.

¹⁴⁰ Than, Shorts, 2003, p.12.

¹⁴¹ Yamaner, Melike, 2007, p.381.

Хүний эрхийг хангах хамгаалах олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээ болон ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээ хүний эрхийн үндсэн үнэт зүйлсийг хамгаалдаг, бусад олон улсын эрх зүйн хэм хэмжээнүүдийн нэгэн адил асуудалд ерөнхий зохицуулалт хийх бус шийдвэрлэх асуудал нь үргэлж тодорхой хувь хүмүүст чиглэж байдаг, олон улсын эрүүгийн шүүхээр хэрэг хянан шийдвэрлэхэд шүүгдэгч шударга шүүлгэх тухай асуудал нь хүний эрхийг хамгаалах эрх зүйн хэм хэмжээгээр зохицуулагддаг зэрэг хэд хэдэн адил ухагдахуунд огтлолцож байдаг¹⁴².

ОУЭЭЗ, олон улсын эрх зүйн бусад салбар эрх зүй тэдгээрийн хоорондын уялдаа холбоо мөн судлагдах хэрэгцээ шаардлагыг тодотгон гаргах байдлаар ямар эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчих тохиолдолд, ямар үйлдэл нь олон улсын гэмт хэрэг болохыг тодорхойлох шаардлагатай юм. ОУЭЭЗ-д олон улсын гэмт хэргийг олон улсын нийт хүн ам буюу тодорхой бүс нутаг, улс оронд аюул учруулж болзошгүй, аюул учруулсан тохиолдолд хохирол нь нийт хүн амд нөлөөлөхүйц үйлдэл, эс үйлдэхүй юм¹⁴³ хэмээн тодорхойлдог. Олон улсын гэмт хэрэг гэх ойлголт нь дотоодын эрүүгийн хуульд заасан бусад гэмт хэргээс үйлдэл болон хүлээлгэх хариуцлагаар өргөн цар хүрээтэй бөгөөд хохирол, хор уршиг нь нийт хүн амд аюул учруулж болзошгүй байдаг. Энэ нь тухайн үйлдэл, эс үйлдэхүй хийгдэх үед зөвхөн бие хүнд бус хэд хэдэн улсын хоорондох эв найрамдал ба аюулгүй байдалд хохирол учруулж байдагтай холбогдоно¹⁴⁴.

Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагын Хуулийн хороо олон улсын гэмт хэргийг арьс өнгөөр ялгаварлах (apartheid), төрлөөр устгах (genocide), боолчлох зэрэг хүн төрөлхтний аюулгүй байдлыг хамгаалах чиг үүрэгтэй олон улсын хэм хэмжээнүүдийг хүнд хэлбэрээр болон өргөн хүрээнд зөрчих явдал¹⁴⁵ гэж тодорхойлсон.

Олон улсын гэмт хэрэг нь субъектийн хувьд тодорхой төр улс эсхүл төрийн байгууллага болон бие хүн байх боломжтой. Мөн олон улсын гэмт хэрэг үйлдэгдэх газар хилийн чанд эсхүл өөр улсын нутаг дэвсгэр байх шаардлагагүй. Жишээ нь: тодорхой нэг улсын нутаг дэвсгэрт эхэлсэн дотоодын эмх замбараагүй байдал зэвсэгт мөргөлдөөний явцад үйлдэгдэж буй үйлдэл дайны гэмт хэрэг¹⁴⁶ болох магадлалтай. Тодорхой улсын дотоодод болж буй зэвсэгт мөргөлдөөн, бослого зэрэг нь хэдийгээр тус улсын дотоодын асуудал боловч хөрш зэргэлдээ улсуудын аюулгүй байдалд аюул заналхийлэл бий болгодог учир дээрх нөхцөл байдлыг тухайн улсын дотоод асуудал гэж үзэх бус тухайн улсад олон улсын шинжтэй гэмт хэрэг үйлдэгдэх эрсдэлтэй байна гэж дүгнэнэ.

Олон Улсын эрүүгийн гэмт хэргийн талаар хуульч, судлаач Антонио Кассесе (Antonio Cassese)¹⁴⁷ онолын үзэл баримтлалаа дэвшүүлсэн, түүний хувьд аливаа үйлдэл, олон улсын гэмт хэрэг нь дараах элементүүдийг агуулсан байх ёстой үүнд:

- Олон улсын гэрээ болон олон улсын зан заншлын хэм хэмжээнүүдийг зөрчсөн байх;

- Олон улсын гэмт хэрэг үйлдэхийг хориглосон эрх зүйн актууд дэлхийн бүх улс түмний чухалчлан үздэг үнэт зүйлийг хамгаалах чиг үүрэгтэй учир уг гэмт хэрэг нь дэлхийн бүх улс түмний нийт хүн амд нөлөөлөхүйц байх;

- Олон улсын гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдэд шийтгэл оногдуулах асуудал олон улсын хэм хэмжээний хүрээнд тодорхой улсын шүүх байгууллагаар дамжин хэрэгжиж болохуйц байх;

- Олон улсын гэмт хэрэг үйлдсэн этгээд тодорхой нэг улсыг төлөөлж уг гэмт хэргийг үйлдсэн бол шүүн таслах ажиллагаанаас “аливаа улс өөр нэгэн гадаад улсын шүүх байгууллагад дуудагдах ёсгүй” гэх үндэслэлээр шүүн таслах ажиллагаанаас зайлсхийхгүй байх.

¹⁴² Than, Shorts, 2003, p.15.

¹⁴³ Başak, 2003, p.2.

¹⁴⁴ Devrim, 2002, p.137.

¹⁴⁵ Мөн тэнд.

¹⁴⁶ Than, Shorts, 2003, p.18.

¹⁴⁷ Antonio Cassese, 2022.

Дээр дурдсан элементүүдийг өөрт агуулсан олон улсын гэмт хэргийг тодорхойлохын тулд цаг хугацааны явцад уг гэмт хэргийн субъектүүдийг шийтгэх зорилгоор байгуулагдсан олон улсын шүүхүүдийн эрх зүйн эх сурвалж болсон гэрээ, актуудыг харах нь зүйтэй. Тухайлбал:

- Нюрнбергийн олон улсын цэргийн эрүүгийн шүүх (1945.08.08-ний Лондонгийн олон улсын гэрээ);

- Токиогийн олон улсын цэргийн эрүүгийн шүүх (1946.01.19-ний Цэргийн генаралын шийдвэр¹⁴⁸);

- Руандагийн олон улсын эрүүгийн шүүх, Хуучин Югославын олон улсын эрүүгийн шүүх (1994, 1993 онуудад Нэгдсэн Үндэстний Байгууллагаас байгуулагдсан ad hoc шүүхүүд);

- Олон улсын эрүүгийн шүүх (1998 оны олон улсын эрүүгийн шүүхийн Ромын дүрэм);

- 2002 оны Сьерра Леонийн тусгай шүүх.

Тодорхой цаг хугацаанд үйл ажиллагаа явуулж байсан олон улсын эрүүгийн шүүхүүд (Ad hoc шүүхүүд¹⁴⁹) ямар төрлийн үйлдлийг эрүүгийн гэмт хэрэг гэж үзэх, тухайн үйлдэлд хариуцлага хүлээлгэх үед баримтлах эрх зүйн хэм хэмжээ зэргээрээ харилцан адилгүй байсан боловч ихэнх гэрээ конвенцод ерөнхийд нь ижил байдлаар тусгалаа олсон суурь хэд хэдэн гэмт хэрэг нь төрлөөр устгах, түрэмгийлэл, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг, дайны гэмт хэрэг байна.

Дүгнэлт

XIX зуун, түүнээс өмнөх цаг хугацаанд хамаарах ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээг тогтоох явдал олон улсын гэмт хэрэг үйлдсэн этгээдүүдийн асуудлыг хянан хэлэлцэх шүүх байгуулах замаар хэрэгжиж байсан. Хэдийгээр ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээг тухайн үед шинээр байгуулж байсан шүүхийн дүрэм зэргээр тодорхойлох гэж оролдож байсан ч энэ нь хангалттай зохицуулалт болох мөн гэмт хэрэг үйлдсэн хүнд ялыг шударгаар оногдуулж, олон улсын төвшинд гэмт хэрэг үйлдэгдэх шалтгаан нөхцөлийг бүрэн арилгаж чадаагүй.

Улс орнуудад дэлхийн II дайнаас хойш одоог хүртэл хүн төрөлхтний аюулгүй байдалд аюул заналхийлэл учруулахуйц олон улсын гэмт хэргүүд үйлдэгдсээр байна. Цаг хугацааны хувьд дэлхийн II дайны дараагаар байгуулагдсан түр хугацааны Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн дүрэм, уг дүрмийг баримталж гаргасан шийдвэр зэрэг нь ОУЭЭЗ судлаачдын шүүмжлэлд өртөж байсан бөгөөд энэ нь дараа дараагийн шинээр байгуулагдах Олон Улсын Эрүүгийн шүүх болон ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээг алдаа, дутагдал, хийдэл багатай болгоход шууд нөлөөлсөн.

ОУЭЭЗ-н хөгжил нь 2002 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдөр байгуулагдсан Олон Улсын Эрүүгийн шүүх, Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн Ромын дүрмээр тодорхойлогдоно. Энэхүү дүрэмд нэгдэн орж өөрийн улс орныг Олон Улсын Эрүүгийн шүүхийн Ромын дүрэмд заасан олон улсын эрүүгийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зорилго агуулсан улсууд байгаа бол нөгөө талаас тус гэрээнд нэгдэн оролгүйгээр гэрээний гишүүн улсын газар нутагт олон улсын эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдсэн өөрийн улсын иргэнийг олон улсын эрүүгийн шүүхэд хүлээлгэж өгөх бус улсдаа хүлээн авах агуулга бүхий хоёр талт гэрээ байгуулсан улсууд мөн байдаг. Иймд цаашид ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээг дээрх нөхцөл байдлыг гаргуулахгүй байх чиглэлээр шинэчлэх сайжруулах хэрэгцээ шаардлага бий болно.

Олон улсын эрүүгийн шүүхийн Ромын дүрэмд нэгдэж орохоос зайлсхийсэн улсууд нь эдийн засаг нийгэм соёлын байдлаар дэлхийд тэргүүлэхүйц улсууд бөгөөд гэрээнд нэгдэн орсон тохиолдолд гэмт хэрэг үйлдсэн иргэдээ дотоодын шүүхээр шударгаар шүүх эсхүл олон улсын эрүүгийн шүүхэд хүлээлгэн өгөх, ОУЭЭЗ-н хэм хэмжээг дагаж мөрдөх үүрэг хүлээх юм. Тус гэрээнд нэгдэж ороогүй улсууд нь олон

¹⁴⁸ Douglas MacArthur, 2022.

¹⁴⁹ Ad hoc, 2022.

улсын гэмт хэргийг бусад улсын нутаг дэвсгэрт дотоодын эмх замбараагүй байдлыг арилгах, энхийг сахиулах, зэрэг нэрийдлээр нэвтрэн орж үйлдэж байна гэх таамаглал дэвшүүлж болох юм.

Ашигласан материал

1. Ad hoc Judge. (2019). Oxford international public law web. 01.11.2022, <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law-mpeipro/e1170.013.1170/law-mpeipro-e1170>.
2. Antonio Cassese. (2022). Wikipedia. 01.03.2022, https://en.wikipedia.org/wiki/Antonio_Cassese.
3. Ayşe Nur, T. İnsancıl Hukuka Giriş (2006). İstanbul: Beta basım yayın.
4. Başak, C. Uluslararası Ceza Mahkemeleri ve Uluslararası Suçlar (2003). Ankara: Turhan kitabevi yayınları.
5. Claire de Than, Edwin, S. International Criminal law and Human Rights (2003). London: Sweet & Maxwell.
6. Devrim, A. Uluslararası Ceza Hukukunun Gelişimi (2002). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk fakültesi yayınları.
7. Douglas MacArthur. (2022). Wikipedia. 01.03.2022, https://en.wikipedia.org/wiki/Douglas_MacArthur.
8. European Convention on the International Validity of Criminal Judgements. (1970). Council of Europe web. 27.01.2022, https://rm.coe.int/1680072d3b?fbclid=IwAR1UA6P5fRrYoB-z_eQgKWX0jTN0mm-t2kanbQhzGECpvxD8Zlt4wjsfWnA.
9. Feridun, Y. Milletlerarası Ceza Hukuku, Ceza Yargılarının Değeri ve Mevzuatı (1998). İstanbul: Beta basım yayın.
10. Satzger, Internationales und Europaisches Strafrecht, (2022).
11. Tezcan, D., Erdem, M.R., & Önok, M., Uluslararası Ceza Hukuku (2009). Ankara: Seçkin.
12. Yamaner, B.M. Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Uluslararası İnsancıl Hukuk ilişkisi, Erdoğan Teziç'e Armağan. İstanbul. Turkey.